

DE PAARDENJONGEN

Rupert Isaacson

De paardenjongen

[ondertitel volgt nog]

Vertaling Daniëlle Stensen-Alders

2009

DE BEZIGE BIJ

AMSTERDAM

Voor de citaten uit *Dr. Seuss* is gebruikgemaakt van de vertaling van Bette Westera: Dr. Seuss, *Een vis twee vissen heel veel zeevissen* (Uitgeverij J.H. Gottmer/H.J.W. Becht bv, Haarlem, 2004).

Cargo is een imprint van uitgeverij De Bezige Bij, Amsterdam

Copyright © 2009 Rupert Isaacson

Copyright Nederlandse vertaling © 2009 Daniëlle Stensen-Alders

Oorspronkelijke titel *The Horse Boy. A Father's Quest to Heal his Son*

Oorspronkelijke uitgever Little Brown and Company, New York

Omslagontwerp Studio Jan de Boer

Omslagillustratie Justin Jin

Foto's binnenwerk Ranjan Abraham (2), Justin Hennard (7, 15, 17, 19, 20, 23,

25), Justin Jin (foto 6, 8 t/m 14, 16, 21, 22), Polly Loxton (4), Kristin Neff (1,

5), Veruschka Normandeau (3), Michel Scott (18, 26 t/m 28)

Foto auteur Hollandse Hoogte

Vormgeving binnenwerk Peter Verwey, Heemstede

Druk Hooiberg, Deventer/Thieme Boekentuin, Apeldoorn

ISBN 978 90 234 4019 2

NUR 302

www.uitgeverijcargo.nl

Voor mijn zoon

En voor mijn vrouw Kristin, voor haar niet-aflatende moed

[p. 6 en 7]

[Kaart, s.v.p. Engelse benamingen vervangen door Nederlandse,
zie bijgaand bestand.]

Inhoud

Proloog

DEEL I

- 1 Zevenjaarskind
- 2 De hel in
- 3 De paardenjongen
- 4 Een tijd voor dromen

DEEL II

- 5 Het avontuur begint
- 6 Goden van de bergen, goden van de rivieren
- 7 De Mongoolse broer
- 8 Met de regen mee naar het westen
- 9 Met horten en stoten
- 10 Een vaderlijke vergissing
- 11 Rowan-angst: 1-0
- 12 De busjesjongen
- 13 De reparatie van het windpaard
- 14 Het Hemelpaardmeer
- 15 De cavia's van Moron

DEEL III

- 16 Siberië in
- 17 De witte steenbok

- 18 Steeds hoger en verder
- 19 Op zoek naar Ghoste
- 20 Een havik in huis
- 21 Gesprek met een sjamaan
- 22 Het wonder bij de rivier
- 23 Vier minuten en tweeënvijftig seconden

Epiloog
Dankbetuiging
Over de auteur

Proloog

HET PAARD ZET zich schrap met zijn achterbenen en doet nog één laatste poging om naar de top van de heuvel te klauteren. Ik leun naar voren en ontlast de zwoegende rug van het dier, waarbij ik probeer te voorkomen dat ik mijn zoontje platdruk dat in het zadel voor me zit en tracht niet in de duizelingwekkende afgrond onder ons te kijken. Eén beangstigend moment glijdt het bruinbonte paard naar achteren. Dan bereiken we met een laatste inspanning de top van de hoge bergpas.

‘Sla papa!’ Mijn zoontje Rowan van vijf draait zich vliegensvlug om en haalt lachend uit naar mijn pijnlijke, bloedende lip. Met een ruk draai ik mijn gezicht opzij. Boven ons drijven de wolken door de koele lucht. Achter en honderden meters onder ons bevindt zich het enorme Siberische woud, dat zich oneindig ver uitstrekt. Voor ons ligt alleen de woeste bergtoendra.

‘Sneeuw!’ Rowan wijst naar de brede witte strook die nog steeds op de hoge toppen boven ons ligt, waar twee raven vliegen, die furieus krassen in de wind. ‘Eraf! Ik wil eraf en in de sneeuw spelen!’

Bijna als een normaal kind.

Het paard, dat Rowan ‘Blue’ heeft genoemd, laat zijn hoofd zakken en strekt zijn hals na de grote inspanning. Voor ons rijst een enorme steenheuvel op, een cairn, waarop dierenschedels zijn gelegd. Er fladderen blauwe gebedssjaals in de wind en zware stenen houden wapperende blaadjes in bedwang waarop in cyrillisch alfabet gebeden zijn geschreven.

Ergens in dit bergfort bevindt zich de sjamaan van het rendiervolk. Het heeft me een halfjaar gekost om hem te vinden. Zal hij mijn zoon beter maken? Weet hij überhaupt hoe hij dat moet doen?

Deel I

1. Zevenjaarskind

IN APRIL 2004 werd vastgesteld dat mijn zoon autistisch is. Het leek net alsof ik met een honkbalknuppel in mijn gezicht werd geslagen. Ik was verdrietig en schaamde me. Het was een vreemde, irrationele schaamte, alsof ik op de een of andere manier mijn kind had vervloekt door hem mijn defecte genen door te geven, hem had veroordeeld tot een leven als buitenbeentje. Ik keek vol afgrijzen toe hoe hij afdreef naar een andere plek, van me gescheiden als door een dikke glasplaat, of de doorzichtige droomgrens.

Ik moest een manier vinden om zijn wereld binnen te gaan, zijn geest. Die vond ik verbazingwekkend genoeg via een paard, Betsy. Maar laat ik bij het begin beginnen.

27 DECEMBER 2001. Het jaar waarin het de wereld nog duizelde van de vernietiging van de Twin Towers in New York. Mijn acht maanden zwangere vrouw Kristin – lang, met donkere ogen en donker haar – en ik zaten bij een vriend thuis thee te drinken toen ze plotseling, net als in een film, bleek werd en opstond.

‘Hemel!’ zei ze, terwijl ze over haar dikke buik naar beneden keek. Op de parketvloer lag een plas dikke, heldere vloeistof.

‘Jezus!’ zei ik, en ik pakte mijn telefoon.

Na een dollemansrit in de regen over de snelweg (waarbij forrenzen toeterden en met hun koplampen knipperden omdat ik telkens als een dolle van rijbaan wisselde) mochten we de formaliteiten bij de receptie overslaan en werd er een spoedkeizersnede

voorbereid. Kristin schreeuwde het uit terwijl de weeën zo snel kwamen dat er geen pieken en dalen meer waren, maar het slechts één lange, eindeloos aanhoudende, verscheurende foltering was. Ergens diep uit haar lijdende lichaam kwam angstaanjagend gegil dat net op de roep van een kraai leek. De ontsluiting vorderde niet en Rowan lag in een stuitligging. Hij had die week gedraaid moeten worden. 'Daar is nu geen tijd meer voor!' snauwde de dokter terwijl Kristin de operatiekamer in werd gereden. Daarna vroeg hij me: 'Wilt u kijken?'

Daar gingen al onze holistische ideeën over een natuurlijke bevalling. Klinischer dan dit kon een bevalling niet zijn. En ik, doorgaans te teergevoelig om naar bloed en ingewanden te kijken, keek ingespannen toe terwijl ze haar opensneden, haar darmen aan de kant schoven en een blauw aangelopen, verrassend groot mensenkind naar buiten trokken. Al die tijd was het enige wat ik dacht: Alstublieft God, laat hem niets mankeren.

Even later, terwijl Kristin in de verkoeverkamer was, stond ik alleen in de eenpersoonskamer met Rowan (bijna zeven pond, hoewel hij ruim een maand te vroeg geboren was) en keek naar hem terwijl hij in handdoeken gewikkeld op zijn rug in een soort plastic bak lag. Met zijn blauwe ogen half open keek hij me aan, zijn piepkleine rechterhandje om mijn wijsvinger geklemd. Op de klok aan de muur zag ik dat het een paar minuten na middernacht was.

Met een schok beseftte ik dat, rekening houdend met het tijdsverschil, Rowan besloten had ter wereld te komen precies zeven jaar nadat Kristin en ik elkaar voor het eerst hadden ontmoet en bijna precies op het ogenblik dat we voor het eerst iets tegen elkaar hadden gezegd.

Wat verrassend was, omdat ze toen ik haar voor het eerst ontmoette helemaal niet met me had willen praten.

O nee hè, weer zo'n hippie, had ze gedacht toen ze me zag, en

ze had zich omgedraaid. Dat was in Zuid-India geweest, in de stad Mysore. Ik schreef een reisgids over dat gebied. Zij was er om onderzoek te doen voor haar doctoraat psychologie. Met haar dat tot halverwege mijn rug viel, maakte ik een trektocht door het regenwoud van de westelijke Ghats, waar ik bij bergstammen verbleef. Zij had vraaggesprekken gehouden met Indiase meisjes voor wie een huwelijk was gearrangeerd, om erachter te komen op welk moment ze hun aangeboren gevoel over wat eerlijk was opzijzetten en een systeem aanvaardden waarin een vrouw zich moest schikken naar elke gril van haar echtgenoot. Hoewel we nog niet met elkaar hadden kennism gemaakt, was duidelijk dat we als dag en nacht van elkaar verschilden. Kristin was een burgerlijk meisje uit Californië en ik was Brits, met Zuid-Afrikaanse ouders, deels opgegroeid in hartje Londen, deels op een afgelegen boerderij, waar ik paarden trainde.

Maar op het moment dat ik haar zag, met vreemde dansende lichtjes in haar zwarte ogen, gebruind en loom op een strandstoel met haar lange benen uitgestrekt, als een model op het strand in Cannes, aan het zwembad van het Southern Star Hotel, klonk er in mijn hoofd luid en duidelijk een stem, die vergezeld ging van een bijna lichamelijke ruk van intuïtie aan mijn middenrif: Dat is je vrouw.

Nee, dacht ik, dat kan niet. En ik sprong in het water.

Maar toen ik bovenkwam, was de stem er nog steeds. Dat is wel jouw vrouw. Ga met haar praten. Nu.

Het duurde ruim vierentwintig uur voordat ze zich verwaardigde iets tegen me te zeggen. Maar dat was mijn laatste dag in die stad, omdat ik volgens het drukke reisschema voor mijn reisgidsopdracht moreel verplicht was de dag erna verder te reizen. Een tikje wanhopig voerde ik een charmeoffensief uit en uiteindelijk kreeg ik haar zover dat ze een avondje met me uitging. Ik kon de aandrang niet weerstaan en vertelde haar wat het stemmetje in

mijn hoofd had gezegd, terwijl ik me schrap zette voor het onvermijdelijke. ‘Je bent gek.’ Heel voorspelbaar was dit ook het eerste wat uit haar mond kwam.

Toen verraste ze me door te zeggen: ‘Maar ik ben zelf ook nogal gek. Eerlijk gezegd,’ voegde ze daaraan toe, ‘zou ik met een grote boog om mezelf heen lopen.’

Het bleek een heel verhaal te zijn. Het jaar ervoor had ze haar man verlaten voor een andere man, en nu wachtte ze totdat die man bij zijn vrouw zou weggaan. Maar hij schoot maar niet op. ‘Ik ben verknipt,’ zei ze, ‘dat geef ik grif toe. Maar ik ben niet beschikbaar.’

Dat werkte natuurlijk op mij als een rode lap op een stier.

Ik haalde alles uit de kast en het lukte me haar over te halen om samen met een paar van haar vrienden naar de volgende grote stad te komen. Daar had ik een gratis chique hotelkamer waar we allemaal konden verblijven. En vanaf dat ogenblik begonnen we, ondanks haar aanvankelijke weerstand, aan een groots avontuur van zeven jaar. Via de uithoeken van India naar Londen, waar ze haar promotieonderzoek een jaar onderbrak om bij mij te komen wonen. Daarna gingen we naar Zuid-Afrika, voor een andere opdracht voor een reisgids, en uiteindelijk verhuisden we, toen ze naar Amerika terug moest om te promoveren, naar Berkeley, Californië. We trouwden, en omdat ik reisgidsen schreef en dus bijna overal kon wonen werd ik de ideale echtgenoot voor een academica. Ik ging eerst met haar mee naar Colorado, waar ze een postdoctorale functie kreeg, en uiteindelijk naar de universiteit van Texas in Austin. Of liever gezegd: naar het gloeiendhete platteland vol zingende cicaden, eiken en weiden net buiten de stad, zodat ik mijn droom kon verwezenlijken en paarden ging houden voor het eerst sinds mijn jeugd, die ik grotendeels in het zadel had doorgebracht. Zelfs al in mijn kleutertijd konden mijn ouders me altijd vinden in de paardenwei op de boerderij van mijn oudtante, waar

ik vrolijk met die grote dieren stond te praten. Niet lang daarna reed ik semiprofessioneel en reed ik allerlei soorten paarden in en trainde ze. Eerlijk gezegd was ik behoorlijk fanatiek.

Intussen reisde ik herhaaldelijk heen en weer tussen Amerika en Afrika om onderzoek te doen voor een boek over de bizarre relatie van mijn familie met de laatste jager-verzamelaars van Zuid-Afrika, de Bosjesmannen van de Kalahari. Mijn familie was door een huwelijk aan hen gerelateerd geraakt. Ik schreef over hun vreemde cultuur waarin ze mensen genazen door gebruik te maken van trances en over hun verwoede pogingen om hun jachtgronden terug te krijgen, die van hen waren afgenomen om nationale parken en diamantmijnen van te maken. Net nadat het boek was uitgebracht, kondigde Kristin aan dat ze zwanger was.

We besloten het kindje Rowan te noemen, de Engelse naam voor de lijsterbes, die in alle oude Britse volksverhalen de boom van de witte magie is. Als je een stukje lijsterbeshout in je zak hebt, kunnen kwade elfen je niets doen. Als tweede naam kozen we Besa, naar een genezer bij de Bosjesmannen met wie ik een goede band had gekregen. En zo stond ik, even na middernacht, twee dagen na Kerstmis 2001, in groene operatiekleding en met een haarkapje op, vol verbazing te kijken naar dit resultaat van mijn liefde voor de vrouw die ik zeven jaar eerder bij een zwembad in India had gezien.

‘Op de kop af zeven jaar,’ fluisterde ik. ‘Welkom op deze wereld, Rowan Besa Isaacson met je hemelsblauwe ogen. Welke avonturen heb je nog voor ons in petto?’

WE NAMEN HEM mee naar huis op een dag waarop het vroom, een zeldzaamheid in Texas. Nu moesten we het ouderschap gaan vervullen zonder de hulp van de brutale, maar moederlijke verpleegkundigen die in het ziekenhuis voor ons hadden gezorgd. Net als de meeste jonge ouders wisten we niets over de verzorging van kinderen. We konden niet geloven dat dit bijzondere wezentje

onze zoon was. We letten heel goed op dat we 's nachts niet boven op hem gingen liggen en hem verpletterden, controleerden als hij sliep elke tien minuten of hij nog wel ademde en maakten ons er zorgen over dat hij misschien niet genoeg zou eten. Alsof dat zou gebeuren: hij liet de tepel amper los, zelfs als hij sliep. Net als alle pasgeboren baby's sliep Rowan de helft van de tijd, maakte hij als hij wakker was schattige geluidjes en stompte hij als een minisumoworstelaar tegen de borsten van zijn moeder voordat hij weer in slaap viel. Hij huilde weinig. Het verbaasde ons hoe eenvoudig het ouderschap was. Waar klaagde iedereen toch over?

Zelfs toen Kristin zich na haar korte zwangerschapsverlof weer naar haar werk moest slepen, was het wel te doen. Ik pakte een flesje of twee met moedermelk uit de koelkast, stopte Rowan in de draagzak en ging naar de schuur van mijn buurman, waar ik een jong paard trainde in de longeercirkel, terwijl Rowan kwijlde, giechelde en af en toe eten opgaf op mijn borst. Ik zei tegen mezelf dat ik hem niet zou dwingen ruiter te worden. Maar natuurlijk loog ik – ik stelde me al voor hoe ik hem zou leren rijden, samen met hem avonturen te paard zou beleven. Op haar beurt zwolg Kristin, al lange tijd boeddhist, in haar eigen liefdevolle voorstelling dat ze op een dag lange spirituele en filosofische gesprekken zou voeren met haar intelligente, spirituele en voorlijke zoon. Net als alle jonge ouders projecteerden we onze eigen dromen en wensen op ons kind, en dat deden we vol overgave.

Rowan kon al snel lopen en zei zijn eerste woordjes voordat hij een jaar oud was. We waren dolblij, gerustgesteld door zijn vroegrijpheid, geveid en stilletjes trots doordat we dachten dat hij onze eigen superieure hersenen weerspiegelde. We waren lichtelijk teleurgesteld toen Rowan in plaats van 'mama' en 'papa' te zeggen de namen van alle treintjes uit *Thomas de Stoomlocomotief* kon opnoemen. 'Hen-rie!' zei hij dan altijd, terwijl hij zich merkwaardig gepassioneerd naar me omdraaide en het groene speelgoedlo-

comotiefje omhooghield dat inderdaad Henry heette. ‘Hen-rie!’

Hij maakte prachtige patronen met treintjes en speelgoeddieren. Urenlang was hij bezig ze in rijen op de vloer van de woonkamer op te stellen, verrassend goed geordend op grootte en kleur. We prezen zijn esthetische gevoel, dit vroege en blijkbaar intuïtieve gevoel voor vorm, en fantaseerden over de vraag of hij kunstenaar zou worden, zoals mijn moeder, of misschien architect, zoals mijn vader. Toen hij tijdens het borstvoeden, wat hij altijd al geobserveerd onderging, vreemde yogahoudingen begon aan te nemen (waarbij hij soms na allerlei gekronkel van de tepel af schoot en op de vloer plofte en daarbij bijna een borst van die arme Kristin af rukte), zeiden we met een wijs knikje dat onze zoon duidelijk de gepassioneerde aard van een schrijver of ontdekkingsreiziger had. Toen hij stukjes dialoog begon te brabbelen uit zijn video’s van *Thomas de Stoomlocomotief*, glimlachten we en dachten we dat hij wel vroeg zou gaan praten.

Toen Rowan achttien maanden oud was, begon Kristin – gespecialiseerd in de ontwikkeling van het kind – zich een beetje zorgen te maken. Rowan wees niet. Evenmin had hij woorden aan zijn beperkte woordenschat toegevoegd, afgezien van de stukjes dialoog uit de kindervideo’s die hij bekeek en die hij nazei (wat autismedeskundigen ‘echolalie’ noemen). Ook liet hij zijn speeltjes niet aan mensen zien, wat veel kinderen wel doen. Als je zijn naam zei, keek hij niet om.

Bezorgd over het feit dat hij misschien een spraakachterstand had, namen we contact op met het bureau van de *Early Childhood Intervention* van onze staat, dat diensten verleent aan ouders van kinderen met handicaps en ontwikkelingsstoornissen. We waren verantwoordelijke ouders en dus regelden we een wekelijks bezoek van een logopedist. Rowan negeerde de logopedist, maar na een maand of twee kon hij zeggen: ‘Dit is Woody’, als hij de pop uit *Toy Story* omhooghield. Hij kon ‘*Toy Story*’ zeggen als hij die rotvideo

wilde zien (zo'n achthonderd keer per dag). Hij kon zeggen: 'Dat is een olifant', als hij een speelgoedolifant of een echt exemplaar op het tv-scherm zag. Maar hij kon geen 'mama' of 'papa' zeggen, of 'hallo' of 'Ik heb honger' of 'Mag ik...' of 'ja' of zelfs maar het gebruikelijke peuterwoordje 'nee'.

Als hij iets wilde, pakte hij je hand en bracht je ernaartoe: de koelkast voor eten (alleen maar knapperig voedsel, zoals spek en appels), de videorecorder voor *Toy Story* of dierendocumentaires. Als je dan het verkeerde pakte, bleef hij net zo lang schreeuwen totdat je het goede had.

Zowel Kristins ouders als die van mij woonden duizenden kilometers verderop. 'Jullie zijn te toegeeflijk,' klaagden zijn oma's als ze een van hun zeldzame bezoeken aflegden en zagen dat Rowan ons negeerde wanneer we probeerden hem ergens bij te betrekken. 'Hij flikt jullie van alles. Kunnen jullie niet strenger zijn?'

'Ik weet het niet,' zei Kristin. 'Ik weet het niet.'

Toen begonnen de driftbuien. Niet de gebruikelijke driftbuien die alle kinderen hebben als ze gefrustreerd zijn omdat ze iets niet begrijpen of niet krijgen wat ze willen. Die kenden we al. Dit was iets nieuws: een demonische, bijna bezeten kant, die zich plotse-ling, vanuit het niets, manifesteerde. Het ene moment stelde hij vrolijk zijn speeltjes in slagorde op, speelde met de tuinslang (hij was ook geobsedeerd door water) of sliep hij zelfs, het volgende ogenblik krijste hij, half van woede, half van pijn, leek het wel. Soms urenlang. Waarom?

Er moest iets mis zijn, maar we dachten er geen moment aan dat hij autistisch zou kunnen zijn. Hij maakte namelijk goed contact. Hij keek je aan. Hij kwam met uitgestoken armen naar ons toe om geknuffeld te worden. Vrienden probeerden ons gerust te stellen: 'Ik praatte pas toen ik vier was.' 'Baby's die met een keizersnee zijn geboren ontwikkelen zich vaak iets minder snel.' 'Probeer eens logopedie.' Nou, dat hadden we al geprobeerd en daar hadden we

geen enkele vooruitgang mee geboekt. We probeerden ergotherapie. Ook die therapeuten negeerde Rowan. Hij werd woedend en hilde als hij iets moest doen en ging dan zijn dieren en zijn locomotieven weer netjes opstellen, terwijl hij gilde: ‘*Toy Story*’, en: ‘Dat is een olifant!’, maar nooit iets anders. En toen gebeurde zelfs dat steeds minder vaak. Hij maakte er een gewoonte van om in het niets te gaan zitten staren. Tijdenlang zei hij helemaal niets, totdat er zo’n vreemde, bezeten driftbui opkwam die van zijn en ons huiselijk leven een oorverdovende, emotioneel verscheurende hel maakte. Onze zoon, onze geweldige zoon, dreef van ons vandaan en we konden niets doen.

Totdat Kristin op een avond, toen Rowan ongeveer tweeënhalf was, naar boven ging, achter de computer ging en zitten en in-typte: ‘Autisme, vroege tekenen van.’

Ze vond een link met ‘Indicaties dat je kind autisme heeft’, opgesteld door een bekende universiteit en klikte erop.

- Laat zijn speeltjes niet aan ouders of andere volwassenen zien
- Maakt de volgende bewegingen niet: wijzen, reiken naar dingen, zwaaien, dingen laten zien
- Deelt geen interesses met anderen en maakt geen plezier met anderen
- Repeterende bewegingen met voorwerpen
- Vermijdt oogcontact
- Reageert niet als zijn naam wordt genoemd
- Ongebruikelijke prosodie (ritme en intonatie tijdens het praten)
- Repeterende bewegingen of houdingen van het lichaam
- Achteruitgang in woordenschat of andere vaardigheden
- Brabbelen in plaats van praten
- Vormt met 24 maanden geen betekenisvolle zinnen van twee woorden die niet zijn voorgezegd

Rowan maakte goed oogcontact. Afgezien daarvan voldeed hij aan elk ander punt.

2. De hel in

WE HADDEN EEN kind met een beperking. Zo'n gezin waren we nu.

Kristin zette een tandje bij en gebruikte haar graad in de psychologie om snel het doolhof aan informatie op internet te door kruisen, hetgeen toen, net als nu, de belangrijkste bron van hulp was voor de meeste gezinnen die met autisme te maken hebben. De informatie was op veel punten tegenstrijdig en het bleek een bureaucratische nachtmerrie te zijn om al het benodigde te verzamelen om een officiële diagnose voor Rowan te krijgen en zo in aanmerking te komen voor een eventuele kleine financiële bijdrage van onze staat. We moesten twee onafhankelijke beoordelingen van twee verschillende kinderpsychologen hebben, eentje van een neuroloog en nog een van de coördinator voor speciaal onderwijs van het schooldistrict. Dit zou allemaal door onze verzekering moeten worden betaald, maar Kristin kwam er na het eerste aftastende telefoongesprek achter dat dit heel veel discussie met zich zou meebrengen. Niet dat de verzekering zou betalen voor eventuele therapie. Dat moesten wij doen. Maar wat voor therapie eigenlijk? Het internetuniversum was op het punt van autisme heel verwarrend. Maar uit gepubliceerde gegevens bleek dat de effectiefste methode een bijna pavlovianse benadering was, bekend als toegepaste gedragsanalyse, ofwel ABA, *Applied Behavioral Analysis*. Hierbij mochten kinderen als beloning dingen doen die hen interesseerden, maar pas nadat ze bepaalde taken hadden vervuld,

waarbij ze meestal een therapeut nadeden die beleefdheidsfrases voorzei zoals: 'Hoe gaat het? Met mij gaat het goed. Ik heet...'

'Dat lijkt echt effect te hebben,' zei Kristin, met de lichtelijk verwilderde blik van iemand die te lang naar een computerscherm heeft zitten staren. Het enige probleem was dat hiervoor veertig uur per week een therapeut aan huis moest komen, die een dagelijks activiteitenrooster opstelde waarvan we nooit mochten afwijken, zelfs niet als de therapeut er niet was. En dit zou ongeveer 50.000 dollar per jaar kosten.

'Vijftig?' Ik geloofde het bijna niet. 'Hoe moeten we in vredesnaam aan zo'n bedrag komen?'

'Ik heb de afdeling Speciaal Onderwijs aan de universiteit gemaild,' zei Kristin met doodse stem. 'Volgende week kunnen de beoordelingen worden opgesteld en er komt iemand die met ABA begint.'

'En de kosten dan?'

'Daar vinden we wel iets op. Maar verdomme, Ru, ik ben ontzettend kwaad. Er staat dat hoe eerder je ingrijpt, hoe groter de kans is dat je kind volledig herstelt. We hebben bijna een jaar verspild omdat we dachten dat hij alleen maar een spraakachterstand had...'

'Volledig herstelt? Kan dat dan?'

'Dat zeggen die mensen die ABA toepassen.'

'Maar het zit in de hersenen. Ik bedoel... Rowan is achtergebleven. Je kunt niet herstellen van autisme.'

Ik dacht terug aan de autistische kinderen die ik had gekend toen ik als kind in Londen woonde. Ik had een tijdje op een vrije school gezeten, waar 'normale' en geestelijk en lichamelijk gehandicapte kinderen allemaal door elkaar heen zaten. Twee autistische jongens waren me in het bijzonder bijgebleven. Eentje, Anthony, probeerde regelmatig de andere kinderen te wurgen en moest af en toe met geweld van hen af worden getrokken. Hij stond vaak